

УДК 7.071.2:745(477.86)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.03.716>

КОСІВСЬКА МИСТЕЦЬКА ШКОЛА НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

Володимир САНДЮК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4795-553>

доцент, викладач,

Карпатський національний університет

імені Василя Стефаника,

кафедра образотворчого і декоративно-прикладного

мистецтва та реставрації,

вул. Шевченка, 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна,

e-mail : volodymyr.sandyuk@cnu.edu.ua

Лариса САНДЮК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4702-4523>

старша викладачка,

Карпатський національний університет

імені Василя Стефаника,

кафедра образотворчого і декоративно-прикладного

мистецтва та реставрації,

вул. Шевченка, 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна,

e-mail: larisa.sandiuk@cnu.edu.ua

Метою статті є дослідження ролі Косівської мистецької школи у збереженні, розвитку та творчій інтерпретації традицій декоративно-прикладного мистецтва Карпатського регіону.

Об'єктом дослідження є Косівська школа як культурно-освітній центр формування і трансляції народних художніх традицій, предметом — її освітньо-художні принципи та методи інтеграції традиційних ремесел у сучасне мистецьке середовище.

Методологічну основу становлять історико-культурний, порівняльний та аналітичний методи, а також методи систематизації й узагальнення наукових і мистецтвознавчих джерел.

Висновки свідчать, що Косівська мистецька школа виступає не лише центром збереження народних ремесел, а й важливим чинником формування національної моделі мистецької освіти, у межах якої традиційна культура стає джерелом сучасних творчих інновацій.

Ключові слова: Косівська мистецька школа, народні промисли, декоративно-прикладне мистецтво, Гуцульщина, мистецька освіта, традиційні ремесла, етнокультурна спадщина, художнє проектування.

Volodymyr SANDYUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4795-9553>

Associate Professor at the Department of Fine and decorative

arts and restoration

of Vasyl Stefanyk Carpathian National University,

57, Shevchenko str., 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine,

e-mail : volodymyr.sandyuk@cnu.edu.ua

Larysa SANDYUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4702-4523>

Senior Lecturer at the Department

of Fine and Decorative Arts and Restoration

of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

57, Shevchenko str., 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine,

e-mail : larisa.sandiuk@cnu.edu.ua

KOSIV ART SCHOOL OF FOLK CRAFTS

The traditions of decorative and applied arts in the Hutsul region hold an important place in Ukraine's cultural heritage and in the formation of the national artistic tradition. The Kosiv School of Folk Arts has become one of the key centers for the preservation, development, and professional interpretation of these traditions, and its activities play a significant role in the system of arts education.

The relevance of this study stems from the growing interest in preserving and developing the traditions of decorative and applied arts amid globalization and the transformation of cultural practices, as well as the need to understand the role of art education in supporting regional artistic traditions. In this context, the activities of the Kosiv School of Folk Arts and Crafts are of great importance as one of the leading centers for the development of professional art education based on the folk crafts of the Hutsul region.

The aim of this article is to examine the role of the Kosiv School of Folk Arts and Crafts in the preservation, development, and creative interpretation of the traditions of decorative and applied arts in the Carpathian region. The object of the study is the Kosiv School as a cultural and educational center for the formation and transmission of folk artistic traditions; the subject is its educational and artistic principles and methods of integrating traditional crafts into the contemporary artistic environment.

The methodological basis of the study consists of historical-cultural, comparative, and analytical methods, as well as methods of systematization and generalization of scientific and art-historical sources. This study analyzes the development of the school based on local craft practices in the Carpathian region, its contribution to the professionalization of folk artists, the systematization of traditional techniques and ornamental motifs, as well as the integration of folk art into contemporary design.

The study establishes that the pedagogical model of the Kosiv Art School combines academic art education with a foundation in regional material culture, thereby ensuring continuity across generations of artisans and fostering the preservation of ethno-cultural identity. The findings indicate that the Kosiv Art School serves as a center for the preservation of folk crafts and acts as a factor in shaping a national model of art education.

Keywords: Kosiv School of Folk Arts, folk crafts, decorative and applied arts, Hutsul region, art education, traditional crafts, ethnocultural heritage, artistic design.

Вступ. Косівська мистецька школа народних промислів є одним із найвагоміших осередків професійної художньої освіти та збереження традиційного декоративно-прикладного мистецтва в Україні, який відіграв ключову роль у становленні й розвитку мистецтва Гуцульщини [1].

Витоки школи пов'язані із заснуванням 1882 року в Косові ткацької школи, створеної Ткацьким товариством з метою підтримки локальних ремесел і розвитку економіки регіону через художні промисли [2]. Згодом навчальний осередок розвинувся і трансформувався у промислову школу та училище народного мистецтва, де відкривалися відділи художньої різьби по дереву, ткацтва, килимарства, художньої вишивки та інші види декоративного мистецтва, характерні для Гуцульщини [3; 4, с. 469–470].

У 1970-х роках у відповідності до суспільно-культурних змін: у XX столітті він набував статусу промислової школи, училища, технікуму народних художніх промислів, а згодом коледжу прикладного та декоративного мистецтва імені В.І. Касіяна. З 2000 року заклад функціонує як інститут у структурі Львівської національної академії мистецтв, що засвідчує її інтеграцію в національну систему мистецької освіти [3].

У мистецтвознавчому дискурсі Косівська школа розглядається не лише як освітній заклад, а як цілісний культурний феномен, в якому поєднуються традиційні ремісничі практики, художня педагогіка та регіональна ідентичність. Її діяльність демонструє модель взаємодії локальної традиції та академічної освіти, що забезпечує спадкоємність художнього мислення в умовах модернізаційних процесів [4; 5].

Метою статті є дослідження ролі Косівської мистецької школи у збереженні, розвитку та творчій інтерпретації традицій декоративно-прикладного мистецтва Карпатського регіону.

Методологічну основу дослідження становлять історико-культурний, порівняльний та аналітичний методи, а також методи систематизації й узагальнення наукових і мистецтвознавчих джерел.

Основна частина. Формування Косівської мистецької школи народних промислів відбувалося в контексті загальноєвропейських тенденцій розвитку ремісничої освіти другої половини XIX століття, коли народні художні промисли почали розгляда-

тися як важливий ресурс культурної та економічної модернізації регіонів. У Галичині, де народні ремесла мали значну побутову й естетичну роль, створення спеціалізованих навчальних закладів стало відповіддю на потребу систематизації традиційних знань і підготовки майстрів народних промислів [2].

Школа завжди поєднувала освітню діяльність із збереженням народних традицій і ремесел. Навчальні програми та методики формувалися на основі традиційних народних технологій, композиційної структури орнаменту та художнього мислення, що сприяло збереженню та розвитку ремісничих технік [4, с. 470–472; 5, с. 463–465].

Косівська мистецька школа стала центром підготовки майстрів різних галузей народного декоративного мистецтва: гончарства, ткацтва, різьблення по дереву вишивки, металевого та шкіряного ремесла. Вона істотно сприяла збереженню та розвитку гуцульських народних ремесел, що є невід'ємною частиною культурної спадщини Карпатського регіону [3].

Сьогодні спадкоємцем цієї традиції є Косівський державний інститут декоративного мистецтва — один з провідних мистецьких закладів України, який продовжує готувати фахівців у галузі декоративно-прикладного мистецтва та культурної спадщини, популяризуючи народні промисли й сучасні тенденції у творчості. Ця школа/інститут має значний вплив на збереження та розвиток гуцульської художньої традиції — від кераміки до текстильного і графічного мистецтва, а також відіграє ключову роль у культурному житті регіону.

Мистецька Косівська школа народних промислів є унікальним осередком формування професійної моделі декоративно-прикладного мистецтва на основі локальної гуцульської традиції. Її генеза бере початок у другій половині XIX століття й пов'язана з інституціоналізацією ремісничих практик (ткацтво, різьблення по дереву, кераміка) у системі фахової освіти. Школа виробила стійку педагогічну парадигму, що ґрунтується на синтезі традиційної орнаментально-пластичної мови, матеріально-технологічної спадковості та академічних принципів композиції, формотворення й колористики. Упродовж XX — початку XXI століття Косівська школа стала визначальним чинником професіоналізації народного мистецтва Гуцульщини, забезпечивши тяглість художнього мис-

лення в умовах культурних і соціальних трансформацій [4; 5].

Історія Косівської мистецької школи пов'язана з заснуванням ткацької школи у 1882 році, що стало відповіддю на потребу збереження та розвитку традиційних ремесел регіону в умовах модернізаційних процесів. У подальшому заклад зазнавав структурних трансформацій, еволюціонуючи від ремісничої школи до багатопрофільного навчального осередку з чітко окресленою художньо-педагогічною програмою.

У міжвоєнний та повоєнний періоди Косівська школа утвердилася як центр формування професійних кадрів у галузі декоративно-прикладного мистецтва, де традиційні технології осмислювалися через призму академічної освіти. Особливістю цього процесу стало не механічне відтворення фольклорних зразків, а їх структурний аналіз, стилізація та адаптація до нових художніх завдань.

Інституційне оформлення школи у статусі технікуму, коледжу, а згодом інституту декоративного мистецтва в системі Львівської національної академії мистецтв закріпило її роль як одного з ключових регіональних центрів мистецької освіти України, де традиція функціонує не як архаїка, а як динамічний ресурс сучасної художньої культури.

Косівська школа народних промислів постає не лише як навчальний заклад, а як цілісна мистецька система, у межах якої відбувається передача знання за моделлю «майстер-учень», збереження технологічної пам'яті матеріалу та формування особливого типу художнього мислення. Тут традиція не кодифікується жорстко, а існує у формі живої практики, що допускає інтерпретацію, індивідуальну стилізацію та авторське висловлювання. Феномен школи полягає у здатності поєднувати колективний досвід ремесла з персоналізованою творчою мовою митця, що забезпечує спадкоємність гуцульської орнаментальної культури в сучасному мистецькому контексті. Саме тому Косівська школа стала джерелом формування цілих поколінь художників, для яких народне мистецтво є не ілюстративним мотивом, а структурною основою художнього мислення.

У межах Косівської мистецької школи сформувалися провідні напрями декоративно-прикладного мистецтва, які і розглянемо.

Художня кераміка (косівська мальована кераміка)

Косівська мальована кераміка є одним із найвідоміших проявів гуцульського мистецтва та ключовим напрямом діяльності школи. Її стилістика базується на поєднанні пластичної форми й орнаментального розпису, що створює цілісну художню систему. У навчальному процесі кераміка розглядається як синтез технології, композиції та символіки традиційного орнаменту [6].

Дослідження показують, що саме освітня діяльність Косівського інституту сприяла збереженню локальних технік виготовлення та декорування кераміки, які могли бути втрачені внаслідок індустріалізації [6].

Художнє різьблення по дереву

Різьблення по дереву є традиційним ремеслом Гуцульщини, пов'язаним із виготовленням побутових і культових предметів. Косівська школа систематизувала орнаментальні мотиви й технології різьблення, що дозволило сформувати впізнавану стилістику регіону.

Особливу роль у цьому процесі відіграли майстри-педагоги, які поєднували традиційні техніки інкрустації та різьби з новими художніми рішеннями. Дослідження творчості майстрів села Річка демонструють тяглість традиції та її адаптацію до сучасних форм декоративного мистецтва [6].

Ткацтво та килимарство

Ткацтво, з якого розпочалася історія школи, зберігає провідне значення у її структурі. Гуцульські ліжники та ткані вироби відзначаються складною фактурою та орнаментальною ритмікою. У навчанні акцент робиться на поєднанні традиційних технік ручного ткацтва з сучасним дизайном текстилю [7].

Дослідження ліжникарства Косівського району свідчать про здатність школи підтримувати локальні традиції та водночас стимулювати їх сучасні інтерпретації [7].

Художня обробка металу

Металеві вироби Гуцульщини, зокрема топірі-бартки, мають як утилітарне, так і символічне значення. У Косівській школі ця галузь сформувалася як окремий напрям декоративного мистецтва, що поєднує ковальські технології з орнаментальною традицією.

Аналіз творчості майстра Марка Луканюка демонструє, як традиційна форма пастушої сокири

трансформується в художній об'єкт, зберігаючи символіку гуцульської культури [8].

Художня обробка шкіри

Обробка шкіри — важливий компонент гуцульського ремесла, пов'язаний із виготовленням одягу та аксесуарів. У Косівській школі цей напрям інтегровано з вивченням орнаменту й конструкції традиційного костюма, що забезпечує збереження технологій і стилістики народного одягу. Формування школи пов'язане з діяльністю численних майстрів-педагогів і художників, чия творчість і педагогічна практика сприяли кристалізації стилістичних і технологічних ознак регіональної традиції. Випускники закладу відіграли помітну роль у розвитку українського декоративного мистецтва другої половини ХХ — початку ХХІ століття, працюючи як у межах народної традиції, так і в площині авторських мистецьких практик.

Косівська мистецька школа народних промислів — це простір, де матеріал пам'ятає руки, а форма зберігає ритм гірського ландшафту. Тут орнамент не є декором, а способом мислення; технологія — не ремеслом, а мовою; традиція — не минулим, а присутністю. У творах, що постають у цьому середовищі, відчутна особлива напруга між усталеним і індивідуальним, між каноном і сучасною фантазією автора як у межах народної традиції, так і в площині авторських мистецьких практик. Саме ця внутрішня діалектика робить Косівську школу важливим культурним феноменом, здатним не лише зберігати спадщину, а й продукувати нові смисли в полі сучасного мистецтва, залишаючись впізнаваною та концептуально цілісною.

Мистецька Косівська школа народних промислів є одним із ключових осередків формування регіональної моделі декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини, що поєднує традиційні ремісничі практики з інституційними формами професійної художньої освіти. Її витоки сягають другої половини ХІХ століття, коли в умовах соціально-економічних і культурних трансформацій постала потреба збереження та фахового осмислення локальних ремесел у межах освітніх структур. Первинно орієнтована на ткацтво, школа поступово трансформувалася у багатопрофільний навчальний осередок, у якому сформувалися напрями художньої кераміки, різьблення по дереву, вишивки та килимарства, художньої об-

робки металу та шкіри. Важливою рисою цього процесу стала не лише фіксація традиційних технологій, а їх аналітичне переосмислення, що передбачало стилізацію, типологізацію орнаментальних мотивів і впровадження академічних принципів композиції та формотворення.

Косівська мистецька школа народних промислів є не лише освітнім закладом, а культурною системою, у якій поєднуються традиція, професійна освіта та творчість. Її феномен полягає у здатності трансформувати народне ремесло в сферу професійного мистецтва, не втрачаючи його етнокультурної основи.

У межах цієї системи традиція функціонує як жива практика, що допускає інтерпретацію й авторське висловлювання. Художник, сформований у косівському середовищі, сприймає народне мистецтво не як декоративний мотив, а як структурну основу творчого мислення. Саме тому випускники школи відіграли значну роль у розвитку українського декоративно-прикладного мистецтва другої половини ХХ — початку ХХІ століття [4; 7—9].

Висновки. Упродовж ХХ століття Косівська школа утвердилася як стабільна педагогічна система, у межах якої відбувалося поєднання колективного досвіду народного мистецтва з індивідуалізованими художніми практиками. Модель «майстер-учень» забезпечувала тяглість технологічної та образної традиції, водночас створюючи умови для формування авторського художнього мислення. Такий підхід дав змогу уникнути редукції народного мистецтва до фольклорної ілюстративності, натомість утвердивши його як повноцінну сферу професійної творчості.

Інституційна еволюція школи — від ремісничого навчального закладу до коледжу й інституту декоративного мистецтва у структурі Львівської національної академії мистецтв — засвідчила її інтеграцію в загальноукраїнський мистецько-освітній простір. Водночас Косівська школа зберегла регіональну ідентичність, що проявляється у характері орнаментальної мови, матеріальній культурі та специфіці художнього мислення, сформованого в карпатському культурному середовищі.

Таким чином, мистецька Косівська школа народних промислів постає як феномен регіональної художньої культури, де традиція функціонує не як статичний канон, а як динамічна система, здатна до адаптації й оновлення. Її досвід є показовим для

осмислення механізмів збереження та трансформації народного мистецтва в умовах сучасного культурного процесу, що надає цій темі актуальності в межах сучасного мистецтвознавчого дискурсу.

1. Мельничук, Г., Дудка, В. (2021). Витоки та розвиток народного декоративно-прикладного мистецтва Косівщини (кінець XVIII — друга половина XIX ст.). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Історія*. № 53.
2. Сусак, К. (2007). До історії заснування та становлення Косівської мистецької школи (з нагоди 125-ї річниці діяльності). *Вісник Львівської національної академії мистецтв. Спецвипуск III*. С. 22—49.
3. Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва. (2020). *Енциклопедія Сучасної України* (Т. 14). Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
4. Чіх-Книш, Б. (2018). Роль косівського осередку мистецької освіти у збереженні традиційних ремесел Гуцульщини. *Народознавчі зошити*, № 2 (140). С. 469—477. doi.org/10.15407/nz2018.02.469.
5. Чіх-Книш, Б. (2020). Майстри інкрустації по дереву села Річка: наслідування традицій і формалізація народного мистецтва. *Народознавчі зошити*, № 1 (151). С. 117—125. doi.org/10.15407/nz2020.01.117.
6. Мотиль, Р. (2018). Традиційна кераміка у системі художньої освіти (на прикладі Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ім. В. Касіяна ЛНАМ). *Народознавчі зошити*, № 2 (140). С. 463—468. doi.org/10.15407/nz2018.02.463.
7. Чіх-Книш, Б. (2019). Гуцульські ліжники: традиції та сучасні інтерпретації (за матеріалами Косівського району Івано-Франківської області). *Народознавчі зошити*, № 1 (145). С. 81—91. doi.org/10.15407/nz2019.01.081.

8. Попенюк, В. (2023). Ковані бартки / сталінки та келефи (вівчарські сокири) у творчості Марка Луканюка. *Народознавчі зошити*, № 5 (173).

REFERENCES

- Melnichuk, H., & Dutka, V. (2021). Origins and development of folk applied art of Kosiv region (end of 18th—second half of 19th centuries). *Scientific Bulletin of Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych. Series: History*, (53) [in Ukrainian].
- Susak, K. (2007). On the history of foundation and formation of Kosiv Art School (on the occasion of the 125th anniversary). *Bulletin of Lviv National Academy of Arts. Special Issue III*. pp. 22—49 [in Ukrainian].
- Kosiv Institute of Applied and Decorative Arts. (2020). In *Encyclopedia of Contemporary Ukraine* (Vol. 14). Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Chikh-Knysh, B. (2018). The role of Kosiv art education center in the preservation of traditional crafts of Hutsulshchyna. *The Ethnology Notebooks*, 2 (140), 469—477. doi.org/10.15407/nz2018.02.469 [in Ukrainian].
- Motyl, R. (2018). Traditional ceramics in the system of artistic education (by the example of Kosiv State Institute of Applied and Decorative Arts named after V.Kasiyan LNAU). *The Ethnology Notebooks*, 2 (140), 463—468. doi.org/10.15407/nz2018.02.463 [in Ukrainian].
- Chikh-Knysh, B. (2020). Richka masters of inlay on wood: Following traditions and formalism of folk art. *The Ethnology Notebooks*, 1 (151), 117—125. doi.org/10.15407/nz2020.01.117 [in Ukrainian].
- Chikh-Knysh, B. (2019). Hutsul Lizhnyks: Traditions and modern interpretations (based on materials of Kosiv district of Ivano-Frankivsk region). *The Ethnology Notebooks*, 1 (145), 81—91. doi.org/10.15407/nz2019.01.081 [in Ukrainian].
- Popeniuk, V. (2023). Forged bartkas / Stalinkas and kelefs (shepherd's axes) in creative work of Marko Lukaniuk. *The Ethnology Notebooks*, 5(173) [in Ukrainian].